

Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах

2020 р., № 70, Т. 3

Збірник наукових праць

Головний редактор:

Сущенко А. – доктор педагогічних наук, професор

Заступник головного редактора:

Сущенко Л. – доктор педагогічних наук, доцент

Редакційна колегія:

Захаріна Є. – доктор педагогічних наук, професор;

Іваницький О. – доктор педагогічних наук, професор;

Кочарян А. – кандидат педагогічних наук, доцент;

Пагута М. – кандидат педагогічних наук, доцент;

Сущенко Т. – доктор педагогічних наук, професор;

Даріуш Скальські – доктор педагогічних наук
(Республіка Польща).

Технічний редактор: Н. Кузнєцова

Дизайнер обкладинки: А. Юдашкіна

Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах : зб. наук. пр. / [редкол.: А.В. Сущенко (голов. ред.) та ін.]. Запоріжжя : КПУ, 2020. Вип. 70. 238 с. Т. 3.

виходить шість разів на рік

Сайт видання:

www.pedagogy-journal.kpu.zp.ua

Засновник:

Класичний приватний університет
Свідоцтво Міністерства юстиції України
про державну реєстрацію
друкованого засобу масової інформації
Серія КВ № 15844-4316Р від 16.10.2009 р.

Видавництво і друкарня –
Видавничий дім «Гельветика»

69002, м. Запоріжжя, вул. Олександрівська 84, оф. 414
Телефони: +38 (048) 709 38 69, +38 (095) 934-48-28,
+38 (097) 723-06-08

E-mail: mailbox@helvetica.com.ua

Свідоцтво суб'єкта видавничої справи
ДК № 6424 від 04.10.2018 р.

*Входить до Переліку наукових фахових видань
України (категорія «Б») з педагогічних наук
(спеціальності: 011. Освітні, педагогічні науки,
012. Дошкільна освіта, 013. Початкова освіта,
014. Середня освіта, 015. Професійна освіта,
016. Спеціальна освіта) відповідно до Наказу МОН
України від 17.03.2020 № 409 (додаток 1).*

*Журнал включено до міжнародної
наукометричної бази Index Copernicus International
(Республіка Польща)*

Видання рекомендовано до друку
та поширення через мережу Internet
Вченою радою
Класичного приватного університету
(протокол № 6 від 25.03.2020 р.)

Усі права захищені.

Повний або частковий передрук і переклади дозволено
лише за згодою автора і редакції.
При передрукуванні посилання на збірник наукових праць
«Педагогіка формування творчої особистості
у вищій і загальноосвітній школах»
обов'язкове.

Редакція не обов'язково поділяє думку автора
і не відповідає за фактичні помилки,
яких він припустився.

Адреса редакції:

Класичний приватний університет
69002, м. Запоріжжя, вул. Жуковського, 70б.
Телефони/факс: +38 098 24 61 364.

Здано до набору 20.03.2020.

Підписано до друку 27.03.2020.

Формат 60×84/8. Цифровий друк. Наклад 150 пр.

ЗМІСТ**ІСТОРІЯ ПЕДАГОГІКИ**

<i>Л. В. Пасічник</i> УКРАЇНСЬКА МОВА В ОСВІТНІЙ ПОЛІТИЦІ УКРАЇНИ (ПОЧАТОК 90-Х РР. ХХ СТ.).....	10
<i>Є. Н. Приступа, О. В. Романчук, М. В. Данилевич</i> АВСТРИЙСЬКИЙ ДОСВІД ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ ПЕДАГОГІЧНИХ КАДРІВ ІЗ ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ.....	14
<i>О. В. Рябошапка</i> ВПЛИВ КНИГИ НА ФОРМУВАННЯ ОСОБИСТОСТІ ДИТИНИ: ІСТОРИЧНИЙ АСПЕКТ.....	20
<i>В. Р. Свічкарь</i> ФАКТОРИ ФОРМУВАННЯ І РОЗВИТКУ СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ УКРАЇНИ У 20-ТІ РОКИ ХХ СТОЛІТТЯ.....	25

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ СУЧАСНОЇ ПЕДАГОГІКИ ТА ОСВІТИ

<i>Н. В. Михайлюк</i> КОРПОРАТИВНА КУЛЬТУРА ЯК ОДИН ІЗ ВИДІВ ПРОФЕСІЙНОЇ КУЛЬТУРИ МАЙБУТНІХ БАКАЛАВРІВ БАНКІВСЬКОЇ СПРАВИ.....	29
<i>Г. М. Мицик</i> СПЕЦИФІКА ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ВЧИТЕЛЯ-ЛОГОПЕДА В СІЛЬСЬКІЙ МІСЦЕВОСТІ.....	33
<i>В. М. Могілевська, О. І. Сібіль</i> ЗАСТОСУВАННЯ KEYС-МЕТОДУ В ОСВІТНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ КЕРІВНИКА ГУРТКА.....	39
<i>К. О. Мулик</i> ВИЗНАЧЕННЯ СУТНОСТІ ФОРМУВАННЯ ІНШОМОВНИХ КОМПЕТЕНЦІЙ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ГУМАНІТАРНИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ У ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ.....	44
<i>М. В. Носкова</i> ДИСТАНЦІЙНЕ НАВЧАННЯ ЯК ЕФЕКТИВНА ФОРМА ОРГАНІЗАЦІЇ ПРОФЕСІЙНОГО РОЗВИТКУ ПЕДАГОГА.....	48
<i>М. А. Пайкуш, І. М. Козловська, О. С. Білик</i> ІНТЕГРАТИВНИЙ АСПЕКТ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ ВИКЛАДАЧА ФІЗИКИ ДО РОБОТИ У ЗАКЛАДАХ ОСВІТИ РІЗНОГО РІВНЯ АКРЕДИТАЦІЇ.....	54
<i>І. І. Рантюк, Т. А. Вакалюк</i> ВИКОРИСТАННЯ ХМАРНИХ СЕРВІСІВ ДЛЯ ПРИВЕРНЕННЯ УВАГИ СЛУХАЧІВ ОНЛАЙН-ЛЕКЦІЙ.....	59
<i>Н. М. Сердюк, Т. М. Фогель</i> БЕЗПЕРЕРВНА ОСВІТА ЯК ЧИННИК КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ.....	67

ЗАГАЛЬНООСВІТНЯ ШКОЛА

<i>О. С. Михайлова, О. С. Гуманкова, Т. Ю. Григор'єва</i> ФОРМУВАННЯ ОСНОВ АНГЛОМОВНОЇ ФОНЕТИЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ З ВИКОРИСТАННЯМ АВТЕНТИЧНИХ МАТЕРІАЛІВ НА РАНЬОМУ СТУПЕНІ НАВЧАННЯ.....	72
<i>В. М. Могорита</i> СОЦІАЛІЗАЦІЯ УЧНІВ У ПРОЦЕСІ ВИВЧЕННЯ ШКІЛЬНОГО КУРСУ ІСТОРІЇ: ПЕДАГОГІЧНИЙ АСПЕКТ.....	80
<i>Т. В. Мотуз</i> ЦІННОСТІ ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ВЧИТЕЛЯ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ НОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ.....	85
<i>І. Г. Павленко, І. І. Курліщук</i> ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ ТВОРЧИХ ЗДІБНОСТЕЙ УЧНІВ ЗАСОБАМИ МИСТЕЦТВА В СУЧАСНІЙ ЗАГАЛЬНООСВІТНІЙ ШКОЛІ.....	89
<i>Ю. Г. Пінігіна</i> РОЛЬ УКРАЇНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРИ У ВИХОВАННІ ВСЕБІЧНО РОЗВИНЕНОЇ ОСОБИСТОСТІ УЧНЯ.....	94
<i>Є. А. Починок</i> ЕРГОНОМІЧНІ УМОВИ СТВОРЕННЯ БЕЗПЕЧНОГО ОСВІТЬОГО СЕРЕДОВИЩА ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ ЯК ЧИННИК ПРОТИДІЇ БУЛІНГУ.....	98
<i>А. А. Сергієнко</i> КОМПЕТЕНТІСНИЙ ПІДХІД ДО ВИВЧЕННЯ ХУДОЖНІХ ТВОРІВ НА УРОКАХ УКРАЇНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРИ.....	104

ВИЩА ШКОЛА

<i>Г. Ю. Куртова, О. В. Пономаренко, О. В. Жуков, О. С. Хоменко</i> ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ОСНОВИ СПОРТИВНОЇ КІНЕЗІОЛОГІЇ.....	108
<i>Н. М. Маланюк</i> ІННОВАЦІЙНІ ПЕДАГОГІЧНІ ТЕХНОЛОГІЇ У ПРОФЕСІЙНІЙ ОСВІТІ.....	113
<i>О. А. Мирошниченко</i> ЗМІСТ І СТРУКТУРА ЦИФРОВОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ПЕДАГОГІВ ЗАКЛАДІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ.....	119
<i>V. M. Miroshnychenko</i> TEACHING READING ENGLISH ACADEMIC TEXTS TO FUTURE TEACHERS-PHILOLOGISTS.....	124
<i>С. Г. Мунтян, О. А. Лебедєва</i> ПІДГОТОВКА ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТЬОГО СТУПЕНЯ «БАКАЛАВР» ДО ЄДИНОГО ВСТУПНОГО ІСПИТУ З ІНОЗЕМНОЇ МОВИ.....	129
<i>І. О. Муравйова, А. С. Целікова</i> КРЕАТИВНА ПЕДАГОГІКА ЯК ІННОВАЦІЙНА ГАЛУЗЬ РОЗВИТКУ КРЕАТИВНОСТІ УЧНЯ.....	135

<i>Н. В. Никоненко</i> ОРГАНІЗАЦІЯ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ ВЧИТЕЛІВ СПЕЦІАЛЬНОЇ ОСВІТИ У СПОЛУЧЕНИХ ШТАТАХ АМЕРИКИ	140
<i>Т. В. Ніконенко</i> ПРАКТИКО-ОРІЄНТОВАНА ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ.....	147
<i>О. П. Ноздрова, І. О. Бартенєва</i> ФОРМУВАННЯ ЗМІСТУ БАЗОВОЇ МАТЕМАТИЧНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ ПОЧАТКОВОЇ ЛАНКИ ОСВІТИ В ОСВІТНЬОМУ ПРОСТОРИ ЗАКЛАДУ ВИЩОЇ ОСВІТИ.....	152
<i>М. А. Ogrenich</i> INNOVATIVE METHODS IN POSTGRADUATE STUDENTS' TEACHING.....	161
<i>Г. А. Омок</i> ФОРМУВАННЯ В МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ З ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ ТА СПОРТУ ГОТОВНОСТІ ДО ПРОФЕСІЙНО-ПЕДАГОГІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В ЗАКЛАДАХ ПРОФЕСІЙНО-ТЕХНІЧНОЇ ОСВІТИ ЯК НАУКОВА ПРОБЛЕМА: ПЕРСПЕКТИВНИЙ ВІТЧИЗНЯНИЙ ДОСВІД.....	166
<i>І. S. Oryshchyn</i> MOTIVATION AS AN IMPORTANT FACTOR IN STUDYING FOREIGN LANGUAGES IN A NON-LINGUISTIC HIGHER EDUCATION INSTITUTION.....	170
<i>Т. С. Острянко, А. Д. Мекшун</i> ДОСЛІДЖЕННЯ ВПЛИВУ ВОЛОНТЕРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ НА ПРОФЕСІЙНЕ СТАНОВЛЕННЯ МАЙБУТНІХ СОЦІАЛЬНИХ ПРАЦІВНИКІВ В УМОВАХ ЗАКЛАДУ ВИЩОЇ ОСВІТИ	175
<i>О. V. Otravenko</i> FORMATION OF DIGITAL COMPETENCE OF FUTURE PHYSICAL EDUCATION TEACHERS IN INNOVATIVE ENVIRONMENT.....	180
<i>L. L. Petliovana, S. V. Sukhovetska, V. A. Shadura</i> TEACHING ENGLISH AT HIGHER SCHOOLS BY MEANS OF E-PLATFORMS UNDER CONDITIONS OF QUARANTINE.....	185
<i>О. М. Пинзенік</i> УДОСКОНАЛЕННЯ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ВИХОВАТЕЛІВ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ДО ЗДІЙСНЕННЯ ЕКОЛОГО-ПРИРОДНИЧОЇ ОСВІТИ В УМОВАХ РЕФОРМУВАННЯ.....	191
<i>О. В. Пономаренко</i> ПОНЯТТЯ «ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ В КОНТЕКСТІ ДОСЛІДЖЕННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ МАЙБУТНІХ МАГІСТРІВ ПСИХОЛОГІЇ.....	197
<i>О. С. Пономарьов, К. Ю. Підгорний</i> ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ОСОБИСТІСНОГО РОЗВИТКУ ЛІДЕРІВ У СТУДЕНТСЬКОМУ СЕРЕДОВИЩІ.....	201

<i>Ю. І. Попелешко, О. В. Бунчук, Ю. І. Єрмак</i> УПРОВАДЖЕННЯ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ В ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ – ВИМОГА СУЧАСНОСТІ.....	207
<i>О. М. Попович</i> ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ ВИХОВАТЕЛІВ ДО ОЦІНКИ СЕНСОРНО ЗБАГАЧЕНОГО СЕРЕДОВИЩА З ВИКОРИСТАННЯМ ШКАЛ ECERS.....	211
<i>Т. М. Рідель, Т. О. Кириченко</i> ФОРМУВАННЯ СТРАТЕГІЧНОЇ КОМПЕТЕНЦІЇ У СТУДЕНТІВ НЕЛІНГВІСТИЧНИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ ПІД ЧАС ВИВЧЕННЯ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ.....	217
<i>С. В. Румянцева, Ю. О. Дресва</i> СУТНІСТЬ ТА ЗМІСТ ФАХОВОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА.....	222
<i>Л. В. Рускуліс</i> ЛІНГВОДИДАКТИЧНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ ФОНЕТИЧНОЇ СУБКОМПЕТЕНТНОСТІ ШКОЛЯРІВ.....	227
<i>Л. Г. Сергієнко</i> ДИДАКТИЧНЕ ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ СПРЯМОВАНOSTІ НАВЧАННЯ СТУДЕНТІВ ПІД ЧАС ВИВЧЕННЯ ФІЗИКИ.....	232

УДК 378:373.2.011.3-051]:159.93-047.44
DOI <https://doi.org/10.32840/1992-5786.2020.70-3.39>

О. М. Попович

кандидат педагогічних наук,
старший викладач кафедри теорії та методик дошкільної освіти
Мукачівського державного університету

ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ ВИХОВАТЕЛІВ ДО ОЦІНКИ СЕНСОРНО ЗБАГАЧЕНОГО СЕРЕДОВИЩА З ВИКОРИСТАННЯМ ШКАЛ ECERS

У статті розглядаються теоретичні аспекти питання особистісного розвитку дітей раннього віку, зокрема акцентується увага на тому, що однією з важливих умов особистісно-зорієнтованої освіти є сенсорно збагачене середовище – сукупність умов (у закладі, родині), яка максимально сприяє особистісному розвитку дітей у значущій для них діяльності.

На основі аналізу наукових джерел представлено інтегральні критерії сенсорно збагаченого середовища для закладів дошкільної освіти: наявність осередків, що забезпечують ігрову, сенсорно-пізнавальну та дослідницьку діяльність малюків (дитячю експериментування з піском і водою, з іншими матеріалами); наявність осередків, що забезпечують рухову активність (крупну та дрібну моторику), участь у рухових іграх; забезпечення можливості проявів самостійності малюків у сенсорно-пізнавальній діяльності

У дослідженні окреслено можливості використання шкал ECERS як універсального і дієвого методу оцінки якості середовища закладу дошкільної освіти або будь-якого центру дитячого розвитку, і запропонований алгоритм процесу проектування сенсорно збагаченого середовища ЗДО: 1) аналіз соціокультурної ситуації ЗДО за параметрами «внутрішнє сенсорно збагачене середовище ЗДО», «сенсорно збагачене середовище прямої та непрямой дії», визначення сукупності проблем, що вимагають вирішення; 2) розробка еталонного варіанту педагогічного проєкту з умовною назвою «Створення сенсорно збагаченого середовища для малюків» і визначення на цій основі готовності майбутніх педагогів до нових зв'язків із зовнішнім середовищем (соціокультурним середовищем прямої дії і непрямой дії); 3) на основі сценаріїв вірогідності чи SWOT-аналізу: вибір оптимального прогнозування можливих шляхів розвитку та визначення можливих партнерів щодо створення сенсорно збагаченого середовища; 4) оцінка ресурсів створення сенсорно збагаченого середовища ЗДО і визначення умов, необхідних для їх поліпшення; доопрацювання й уточнення проєкту; 5) розробка програми заходів щодо реалізації мети і завдань проєкту сенсорно збагаченого середовища ЗДО на основі ціннісного самовизначення учасників-розробників проєкту, в тому числі до ціннісних пріоритетів осіб, які ухвалюють рішення щодо ініціації проєкту; 6) розробка програми заходів щодо створення системи методичного супроводу діяльності майбутніх педагогів, які будуть працюють у групах дітей раннього віку.

Аналіз основних особливостей зовнішнього і внутрішнього сенсорно збагаченого середовища, який здійснюватиметься на основі запропонованих параметрів шкали ECERS, дозволить визначити особливості, що зумовлюють можливості подальшого збагачення цього середовища.

Ключові слова: діти раннього віку, освітнє середовище, сенсорно збагачене середовище закладу дошкільної освіти, розвивальне предметно-просторове середовище, шкали ECERS.

Постановка проблеми. На жаль, як в українській педагогіці раннього та дошкільного дитинства, так і в теорії та практиці менеджменту обмаль ефективних інструментів для комплексної оцінки якості дошкільної освіти. Проте в практиці роботи зарубіжних колег такі інструменти розроблено і вони є актуальними і валідними. Таким інструментом можуть слугувати ECERS (Early Childhood Environment Rating Scales) – Шкали для комплексної оцінки якості освіти в закладах дошкільної освіти. Ці шкали було розроблено в 1980 році фахівцями Університету штату Північна Кароліна (США). ECERS є шкалами спостережень, які дозволяють оцінювати одну конкретну освітню групу закладі [1; 5]. В основі процедури оцінювання передусім є спо-

стереження і занесення результатів цього спостереження в оціночні протоколи з поясненнями, чому та або інша оцінка обрана для кожного індикатора. Шкали розподілено на сім підшкал: предметно-просторове середовище; нагляд і догляд за дітьми; мовлення і мислення; види активності; взаємодія; структурування програми; батьки і персонал. Кожна з підшкал має окремі індикатори.

За допомогою шкали ECERS нами було організовано проведення оцінки середовища груп для дітей раннього віку. Результати цієї оцінки наочно представили ступінь відповідності того чи іншого показника вимогам шкали, дали можливість визначити перспективи подальшого розвитку середовища, планування подальшої діяльності щодо його збагачення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Під «освітнім середовищем» автори ECERS розуміють організацію простору (меблі, обстановку, обладнання тощо, тобто те, що в традиційній педагогіці іменується «предметно-просторовим середовищем»), часу (розпорядок дня, співвідношення регламентованої і вільної діяльності, час для вільної гри і руху та ін.) і взаємодію (характер спілкування дітей і дорослих, відносини між однолітками і педагогами).

Отже, показники Шкал комплексної оцінки якості дошкільної освіти охоплюють весь спектр умов, в яких знаходиться дитина раннього віку в ЗДО. Шкали докладні й описові (43 показника, і кожен прописаний не менше ніж через десять індикаторів), вони підходять для оцінки комплексних освітніх програм, хоча вони можуть відрізнятися одна від одної (О. Воробойва, Т. Ле-ван, О. Шиян) [4].

Зазначимо, що шкали ECERS неодноразово використовувалися як інструмент у крос-культурних дослідженнях з оцінки якості дошкільної освіти. Так, у дослідженнях зіставлялася якість освітнього середовища в США, Австрії, Німеччині, Іспанії та Португалії, Швеції та Південній Кореї, Фінляндії, Данії, Греції, Португалії, Кіпрі та Румунії та ін. (Vermeer H.J., van Ijzendoorn M.H., Cárcamo R.A., Harrison L.J., 2016) [6; 7; 8].

Такі науковці, як Г. Беленька, А. Богуш, Л. Зданевич, К. Крутій, Л. Олійник, у своїх працях звернули увагу на проблему професійного розвитку майбутніх фахівців дошкільної освіти. Питання щодо змісту та напрямів взаємодії з батьками дітей дошкільного віку відображаються в дослідженнях Т. Алексєнко, А. Кокоєва та ін.

Поступово накопичується теоретичний і емпіричний масив, присвячений розкриттю сутності та структурних компонентів підготовки майбутніх вихователів до роботи з дітьми раннього віку. Аналіз наукового дискурсу з підготовки майбутніх вихователів в умовах реформування вітчизняної системи педагогічної освіти дає підстави стверджувати, що формуються парадигми, концепції, підходи та впроваджуються методики, які прямо чи дотично пов'язані з розвитком професійно-педагогічних якостей, необхідних для роботи з дітьми раннього віку. У дослідженнях пострадянського періоду започатковано наукові розвідки, присвячені окремим аспектам формування педагога, який буде працювати з дітьми раннього віку, їх авторами є українські вчені І. Деснова, О. Кононко, Т. Науменко, Л. Олійник та ін. Незважаючи на це, такі дослідження ще не оформилися в цілісний напрям педагогічної освіти та лише перманентно впроваджуються у практику вищої школи. Поки що до кінця не вирішеними в підготовці майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти до роботи з дітьми раннього віку залишаються *суперечності* між: численними експериментальними дослідженнями у сфері психології дітей раннього

віку та низьким рівнем їх упровадження в практику роботи закладів дошкільної освіти; високим рівнем обґрунтованості теорії та недостатньою імплементацією її у зміст професійно-педагогічної підготовки майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти; необхідністю забезпечення педагогічного супроводу дітей у сенсорно збагаченому середовищі та відсутністю спеціально підготовлених фахівців відповідного профілю; сенситивністю раннього дитинства для сенсорного виховання і відсутністю методичного забезпечення своєчасного виявлення, максимальної повної діагностики та відповідного розвитку дітей із проявами різних видів обдарованості або проблемами розвитку в закладах дошкільної освіти; потребою консолідації та інтеграції зусиль закладів дошкільної освіти та інших соціальних інституцій щодо створення сенсорно збагаченого середовища для розвитку дітей раннього віку та недостатнім рівнем теоретичного та методичного забезпечення педагогічного партнерства.

Мета статті – визначення можливостей застосування шкали ECERS як технології формування в майбутніх вихователів умінь аналізувати сенсорно збагачене середовище під час педагогічної практики.

Виклад основного матеріалу дослідження. Створення освітнього середовища, яке найбільш повно задовольняє потреби особистісного розвитку учасників процесу, є одним із важливих умов особистісно-зорієнтованої освіти. *Сенсорно збагачене середовище* – це така сукупність умов (у закладі, родині), яка максимально сприяє особистісному розвитку дітей у значущій для них діяльності. Так, К.Л. Крутій визначено інтегральні критерії збагаченого середовища для закладів дошкільної освіти [2; 3].

Освітній процес проходить усередині певної просторової і тимчасової структури. Ці умови утворюють межі діяльності вихователів у групах раннього віку і впливають на освітній процес в цілому. Оцінка стану сенсорно збагаченого середовища проводилася за нашою ініціативою та керівництвом студентами бакалаврату 3 курсу Мукачівського державного університету в ЗДО № 16 м. Мукачева Закарпатської області.

Під час підготовки майбутніх вихователів (експертів) до педагогічної практики у групах дітей раннього віку було проведено низку консультацій щодо роботи зі шкалами ECERS. Наголошувалось, що спостереження за дітьми має бути обережним, не переривати поточну активність малюків у групі. Експертам було запропоновано опитувальник, який вони заповнювали, перебуваючи на активній практиці в групах раннього віку. Опитувальник складався з таких запитань:

1. Чи використовують вихователі у груповій кімнаті для створення сенсорно збагаченого середовища горизонтальну площину (підлога), вертикальні поверхні (стіни), повітряний простір

(до стелі підвішують іграшки, вироби) – варіант відповіді підкреслити.

2. Чи є в осередку фізкультурно-оздоровлювальної активності (підкреслити наявність): сонячний вітраж; лікувальні подушечки; чистунчиків балаганчик; повітряний акваріум; сухий басейн; стимулятори здорового дихання; нарядний стільчик; весела парасолька; кептарик (капельюшок)-чародія; матусина іграшка-забавлянка; пісочний дворик (пісочна коробка); тазик для ігор з водою, драбинка-двигунець; рукоходилка; велосалончик; чудо-каталка, м'ячі модулі, кубики з отворами, каталки, м'ячі з кільцями, міні-стадіон тощо. Додайте те, що не вказано в переліку.

3. Чи є в осередку пізнавальної активності (підкреслити наявність): ляльковий будинок; кольорові крейдочки – «умілі ручки»; паличка-чародійка; сімейна гостьова (альбоми з фотографіями родини); лікарня; канапки; люстерка і дзеркало веселих кучериків; двір і город бабусі Дарини; забавний килимок; скринька для рядження; вернісаж; риб'ячий будиночок; пташиний дворик; цікава коробочка; музична шкатулка; театр (різні види); лісове узлісся; скринька Ясі; будиночок одягу; фотосалон «Це я», вода і пісок, акваріум із великими рибами, клітка з папужкою, кімнатні рослини, Монтессорі-матеріал, пірамідки, шнурівки, пластикові коробки, ємкості з різними отворами і кришками, великі гудзики різної форми і кольору тощо. Додайте те, що не вказано в переліку.

4. Безпека малюків у сенсорному середовищі. Оберіть для спостереження одного малюка. Відповідайте на запитання нібито з його точки зору. Пройдіть кімнатою навколішки! Це допоможе побачити, як групова кімната виглядає з висоти зросту малюка. Знаходячись у такій позі, спробуйте відповісти на запитання: «А чи все безпечно?». Ваша відповідь, що треба змінити? Чи приваблива для малюка кімната й чи орієнтована вона на його інтереси? Чи є кімната тим місцем, де ви хотіли б, як дитина, провести весь день? Чи можна назвати середовище групи сенсорно збагаченим стимулами (колір, форма, фактурні матеріали, природні матеріали тощо).

5. Придивіться до себе як до майбутнього вихователя і дайте відповідь на такі запитання: Чи вмю я спілкуватися з дітьми на їхньому рівні? Чи розумію індивідуальні особливості та потреби малюків цієї вікової групи? Чи хотіла б бути малюком і мати такого вихователя, як я?

Після обробки опитувальника було проведено консультацію за отриманими результатами, визначено особливості роботи в групах дітей раннього віку, проведено підготовчу роботу щодо використання шкал ECERS.

У процесі спостереження майбутні вихователі заповнювали спеціально розроблений оцінний протокол. Також у протоколах оцінювання кожного показника були пояснення для того, щоб експерт

знав, як якісно оцінити той чи інший індикатор, на які орієнтири звернути увагу, які запитання можна поставити вихователю для якісної оцінки конкретного індикатора. Заповнення протоколів і відображення в них фактів формувало загальну оцінку якості середовища групи для дітей раннього віку. Отже, це виключало формальне оцінювання сенсорно збагаченого середовища і зменшувало ризик суб'єктивної оцінки з боку експерта (студента). Результати, отримані під час проведення експертизи, виявилися якісними і переконливими, тому що показували найбільш сильні та слабкі сторони якості середовища конкретної групи в конкретний період часу. Узагальнюючи, можна сказати, що шкали ECERS відносяться до універсальних і є дієвим методом оцінки якості середовища дитячого садка або будь-якого центру дитячого розвитку.

Щоб розрахувати середні оцінки за кожною з підшкал складались бали за кожним показником, а потім були розділені на їх кількість. Підсумкова середня оцінка за всією шкалою розраховується як сума балів за всіма показниками шкали. Далі в таблиці 1 наводимо індикатори, рівні та показники, які було нами розроблено для навчання студентів оцінювати сенсорно збагачене середовище в групі дітей раннього віку.

Аналіз результатів протоколів дав змогу вивести середні показники за рівнями табл. 1., стан сенсорно збагаченого середовища в аналізованих групах дітей раннього віку виявився майже схожим. Так, у групах «Барвінок» і «Котигорошко» низький рівень стану сенсорно збагаченого середовища – 35% протоколів, середній рівень – 33% і 32% відповідно; високий рівень було зафіксовано в 32% і 33% протоколах студентів (унаочнено на рис. 1).

Після обробки протоколів та обговорення отриманих результатів під час проходження практики в групах дітей раннього віку студентам було запропоновано модель проектування сенсорно збагаченого середовища закладу дошкільної освіти, заснованої на виокремленні взаємозв'язків між такими компонентами: зовнішнє сенсорно збагачене середовище прямої дії; внутрішнє сенсорно збагачене середовище ЗДО; зовнішнє сенсорно збагачене середовище непрямой дії.

До сенсорно збагаченого середовища прямої дії (мікрорівень) у моделі віднесено батьків і дітей раннього віку як споживачів освітніх послуг, органи управління освітою, установи соціально-педагогічного середовища (інші ЗДО, школи, коледжі, ЗДО, установи культури, охорони здоров'я), установи, що забезпечують життєдіяльність. У сенсорно збагаченому середовищі прямої дії виокремлюється мезорівень (взаємодія на рівні району, тобто рівень організації найближчого сенсорно збагаченого оточення) і макрорівень (взаємодія на рівні міста, країни, тобто організації дальнього сенсорно збагаченого оточення непрямой дії).

Індикатори, рівні та показники сенсорно збагаченого середовища за шкалою ECERS

№	Індикатори	Рівні та показники
1.	Наявність осередків, що забезпечують ігрову, сенсорно-пізнавальну та дослідницьку діяльність малюків (дитяче експериментування з піском і водою, з іншими матеріалами)	Високий рівень (80-100%). Наявність у групі не менше 5-7 осередків (вправи в практичному житті, для гри, сенсорного-пізнавального розвитку, засвоєння рідної мови і розвитку мовлення, «міні-лабораторії» для проведення експериментів, в тому числі з піском, водою; художньої творчості, читання і відпочинку, конструювання, усамотнення)
		Середній рівень (60-79%). Наявність у групі 3-4 осередків, які частково забезпечують ігрову, пізнавальну, дослідницьку та творчу активність всіх вихованців, експериментування з доступними матеріалами. Незначна невідповідність освітній програмі
		Низький рівень (менше 59%). Відсутність або мінімальна кількість осередків (2-3), слабо забезпечують ігрову, пізнавальну, дослідницьку та творчу активність всіх вихованців, експериментування з доступними матеріалами
2.	Наявність осередків, що забезпечують рухову активність (крупну та дрібну моторику), участь у рухових іграх	Високий рівень (80-100%). Наявність осередків рухової активності відповідно до Санітарного регламенту (2016 р.) для розвитку крупної моторики з відповідним спортивним та ігровим обладнанням, спортивними спорудами
		Середній рівень (60-79%). Наявність осередку для рухової активності, розвитку крупної моторики, мінімальний набір устаткування
		Низький рівень (менше 59%). Обмежене середовище ля рухової активності, розвитку крупної моторики, недостатня кількість відповідного устаткування, спортивних споруд
3.	Забезпечення можливості проявів самостійності малюків у сенсорно-пізнавальній діяльності	Високий рівень (80-100%). Наявність матеріалів і предметів, повністю підготовлених для продуктивної діяльності, а також місця для розміщення продуктів діяльності вихованців («голос дитини», «сліди дитини»), є вільні матеріали
		Середній рівень (60-79%). Мінімальна кількість матеріалів і предметів для діяльності вихованців, обмежена площа для розміщення продуктів творчої діяльності
		Низький рівень (менше 59%). Відсутність багатьох матеріалів для продуктивної діяльності вихованців

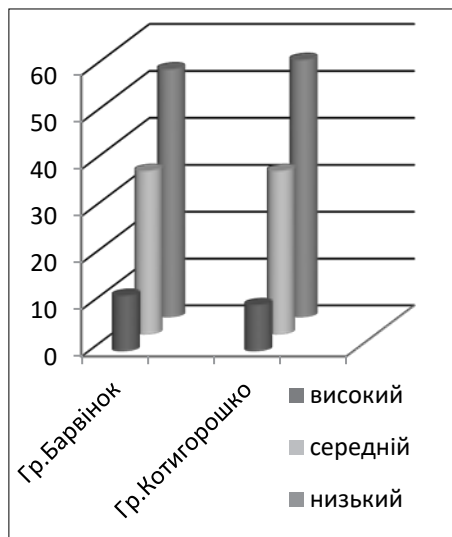

Рис. 1. Аналіз результатів протоколів про стан сенсорно збагаченого середовища в групах дітей раннього віку

До сенсорно збагаченого середовища непрямої дії віднесено взаємодію з організаціями, що представляють такі галузі середовища, як економіка, право, екологія, засоби масової інформації. У цій сукупності організацій слід виокремити як особливі організації такі, що не мають прямого впливу на сферу освіти і не висувають перед собою такого спеціального завдання, – це бізнес-структури та політичні партії. Ці організації

можна позначити як непедагогічні. Проте в сучасній соціально-економічній ситуації, на нашу думку, ці організації починають виступати в ролі потенційних партнерів, взаємодія з якими вимагає від ЗДО особливої готовності в умовах соціально-економічної ситуації, що склалася. Ці організації можуть бути потенційними партнерами дитячого садочка щодо створення сенсорно збагаченого середовища в конкретному закладі освіти.

Запропонований нами алгоритм процесу проектування сенсорно збагаченого середовища ЗДО охоплював такі етапи:

- Аналіз соціокультурної ситуації ЗДО за параметрами «внутрішнє сенсорно збагачене середовище ЗДО», «сенсорно збагачене середовище прямої дії», «сенсорно збагачене середовище непрямої дії», визначення сукупності проблем, що вимагають рішення (використано можливості PEST-аналізу).

- Розробка педагогічного проекту з умовною назвою «Створення сенсорно збагаченого середовища для малюків» (еталонний варіант) і визначення на цій основі готовності майбутніх педагогів до нових зв'язків із зовнішнім середовищем (соціокультурним середовищем прямої дії і непрямої дії).

- Прогнозування можливих шляхів розвитку на основі сценаріїв вірогідності й вибір оптимального. Визначення можливих партнерів щодо створення сенсорно збагаченого середовища прямої

дії і непрямой дії – реальних і потенційних (використано можливості SWOT-аналізу).

– Оцінка ресурсів створення сенсорно збагаченого середовища ЗДО і визначення умов, необхідних для їх поліпшення. Доробка й уточнення проєкту.

– Розробка програми заходів щодо реалізації мети і завдань проєкту. Проєктування сенсорно збагаченого середовища ЗДО на основі ціннісного самовизначення учасників-розробників проєкту, в тому числі ціннісних пріоритетів осіб, які ухваляють рішення щодо ініціації проєкту.

– Розробка програми заходів щодо створення системи методичного супроводу діяльності майбутніх педагогів, які будуть працюють у групах дітей раннього віку.

Висновки із цього дослідження і подальші перспективи в цьому напрямку. На підставі проведеного дослідження ми можемо зробити такі висновки: якість середовища в дослідженій вибірці може бути схарактеризоване як «середнє». Непогані результати отримані за показниками, пов'язаними з оснащенням груп дітей раннього віку меблями, однак вони є низькими оцінками щодо облаштування осередків, орієнтації на дитячі потреби. Студентами-експертами не було зафіксовано, щоб приміщення спальні було пристосовано до його використання впродовж дня. Дослідження показало, що сенсорно збагачене середовище є недостатньо насиченим і доступним, щоб забезпечити вільну спонтанну діяльність дітей. Багато в чому це віддзеркалення ситуації традиції робити акцент на фронтальні заняття, ініціатива на яких повністю належить вихователю. У групах дітей раннього віку майже відсутні місця для усамітнення і затишні місця. Вкрай мало використовуються в оформленні групових приміщень дитячі роботи, результати їхньої недавньої діяльності, фотографії. Можна підсумувати, що групові приміщення підлаштовано під дітей, але не орієнтовано на розвиток дитячої ініціативи, самостійності та індивідуальності.

Аналіз основних особливостей зовнішнього і внутрішнього сенсорно збагаченого середовища, який ми здійснили на основі запропонованих параметрів шкали ECERS, дозволяє визначити особливості, що зумовлюють можливості подальшого збагачення цього середовища. Подальший розвиток аналізованої проблеми вбачаємо в погли-

бленому вивченні збагаченого середовища як особливого засобу інтеграції накопиченого педагогічного досвіду в цілісну педагогічну систему, а також у складність ситуації розвитку дитини, яка враховується дорослими.

Список використаної літератури:

1. Аникеич С.А. Использование шкал ECERS-R при оценке качества образовательной среды. *Педагогическое мастерство: материалы X Междунар. науч. конф. (г. Москва, июнь 2017 г.)*. Москва : Буки-Веди, 2017. С. 29–31. URL : <https://moluch.ru/conf/ped/archive/215/12460/>.
2. Крутій К.Л. Освітній простір дошкільного навчального закладу : монографія : У 2-х ч. Частина перша. Концепції, проєктування, технології створення. Запоріжжя : ТОВ «ЛІПС» ЛТД, 2009. 320 с.
3. Крутій К.Л. Освітній простір дошкільного навчального закладу [Текст] : монографія : У 2-х ч. – Частина друга. Концепція, Програма розвитку та освітні програми ДНЗ. Запоріжжя : ТОВ «ЛІПС» ЛТД, 2010. 284 с.
4. Леван Т.Н. Развивающая оценка качества дошкольного образования с использованием международных шкал комплексной оценки ECERS: проблемы и перспективы. *Детский сад : теория и практика*, 2016. № 10(70). С. 50–65.
5. Хармс Т., Клиффорд Р.М., Крайер Д. Шкалы для комплексной оценки качества образования в дошкольных образовательных организациях. ECERS-R : переработанное издание. Москва : Национальное образование, 2017. 36 с.
6. Шиян О.А., Воробьева Е.В. Новые возможности оценки качества образования: шкалы ECERS-R апробированы в России. *Современное дошкольное образование. Теория и практика*. 2015. № 7(59). С. 38–49.
7. Einarsdyttir J. Research with children: methodological and ethical challenges European Early Childhood Education Research Journal Vol.15, No. 2, June 2007.
8. Vermeer H.J., van Ijzendoorn M.H., Cárcamo R.A., Harrison L.J. Quality of Child Care Using the Environment Rating Scales: A Meta Analysis of International Studies. *International Journal of Early Childhood*. April 2016, Volume 48, Issue 1, pp. 33–60.

Popovych O. Preparation of future educators to assessment at sensory enriched environment using ECERS scales

The article has dealt with theoretical aspects of the issue of personal development of young children, and in particular, has focused on the fact that one of the important conditions of personality-oriented education is a sensory enriched environment – a set of conditions (at the educational establishment, family), which maximally contributes to the personal development of children in significant for them activities.

Based on the analysis of scientific sources, the integrated criteria of sensory-enriched environment for preschool educational establishments have been presented, they are following: the existence of centers that provide game, sensory-cognitive and research activities of children (children's experimentation with sand

and water, with other materials); the existence of centers providing moving activity (large and small motor skills), participation in active moving games; ensuring the possibility of manifestation of the children's independence in sensory-cognitive activity.

In the research has been outlined the possibilities of using ECERS scales as a universal and effective method of assessing the quality of the environment of preschool education or any child development center and proposed an algorithm for the process of designing a sensory-enriched environment in preschool educational establishment: 1) analysis of the socio-cultural situation of preschool educational establishment according to the parameters "internal sensory enriched environment of preschool educational establishment", "sensory enriched environment of direct and indirect action", determination of a set of problems that need to be solved; 2) development of a reference version of the pedagogical project with the conditional title "Creating a sensory-enriched environment for children" and determining on this basis the readiness of future teachers for new connections with the external environment (socio-cultural environment of direct action and indirect action); 3) based on probability scenarios or SWOT-analysis: selection of optimal forecasting of possible ways of development and identification of possible partners for creation of sensory-enriched environment; 4) assessment of resources for creating a sensory-enriched environment of preschool educational establishment and determining the conditions necessary for their improvement; redoing and refinement of the project; 5) development of a program of activities to implement the goals and objectives of the project sensory-enriched environment of preschool educational establishment on the basis of value self-determination of participants-developers of the project, including the value priorities of those who decide to initiate the project; 6) development of a program to create a system of methodological support for future teachers who will work in groups with young children.

The analysis of the main peculiarities of the external and internal sensory-enriched environment, which will be carried out on the basis of the proposed parameters of the ECERS scale, will allow to identify the peculiarities that determine the possibilities of further enrichment of this environment.

Key words: *young children, educational environment, sensory-enriched environment of preschool educational establishment, developmental object-space environment, ECERS scales.*

МУКАЧІВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

89600, м. Мукачево, вул. Ужгородська, 26

тел./факс +380-3131-21109

Веб-сайт університету: www.msu.edu.ua

E-mail: info@msu.edu.ua, pr@mail.msu.edu.ua

Веб-сайт Інституційного репозитарію Наукової бібліотеки МДУ: <http://dspace.msu.edu.ua:8080>

Веб-сайт Наукової бібліотеки МДУ: <http://msu.edu.ua/library/>